

FÖRORD

Utvecklingsplaneringen är upprättad av lantbruksnämnden i direkt samverkan med Idre nya sameby. Planeringen består av två delar, första delen innehåller redovisning av markanvändningen och samebyns resurser och den andra delen innehåller samebyns planering av den framtida inriktningen och omfattningen av byns verksamhet samt vissa åtgärdsförslag.

Utvecklingsplaneringen är antagen av samebyn och avser att vara byns egen.

Lantbruksnämnden i Jämtlands län
Rennäringsenheten

Britt-Mari Nordstrand

LANTBRUKSNÄMNDEN I JÄMTLANDS LÄN
Rennäringsenheten

Utvecklingsplaneringen har utarbetats av lantbruksnämndens
rennäringsenhet och Idre nya sameby.

Idre nya sameby beslutar att anta Utvecklingsplaneringen
som sin egen.

För Idre nya sameby

UTVECKLINGSPLANERING

Markanvändningsredovisning och driftplanering för

IDRE NYA SAMEBY

INNEHÅLLSFÖRTECKNING		Sid
SAMMANFATTNING		
1	INLEDNING	1
1.2	Syfte och målsättning	2
1.3	Metodfrågor	3
2	ALLMÄNT OM RENSKÖTSEL	4
2.1	Renskötselrätt	4
2.2	Samebyn - ändamål och medlemmar	4
2.3	Markanvändningen	5
2.4	Rennäringen i Jämtland och Kopparbergs län	5
3	IDRE NYA SAMEBY IDAG	6
3.1	Idre nya sameby	6
3.2	Samebyns gränser och nyttjande av betesområden - årstidsland, lavområden, flyttleder, upp- samlingsområden och svåra passager	7
3.3	Medlemmar, företag och bosättning	12
3.4	Kombinationssysselsättning - jakt, fiske, turism och slöjdverksamhet	13
3.5	Renhjorden	14
3.6	Driftsanläggningar	15
3.7	Konkurrerande markanvändningsintressen	17
3.8	Konsekvenser av Tjernobyloolyckan	19
4	HANDLINGSPROGRAM OCH ÅTGÄRDSFÖRSLAG FÖR IDRE NYA SAMEBY	21
4.1	Stärka renskötselrätten för renägarna i Idre nya sameby	21
4.2	Utveckling och nyttjande av betesområden i framtiden	21
4.3	Utveckling av företag inom samebyn	21
4.4	Jakt- och fiskefrågor	21
4.5	Utöka renantalet	22
4.6	Planerade driftsanläggningar	22
4.7	Utökat samråd med andra markanvändnings- intressenter	23
4.8	Förslag på åtgärder för att minska konflikterna mellan turismen och rennäringen i området	23

1 INLEDNING

1.1 Bakgrund

Renskötselområdet i Sverige omfattar cirka 150.000 kvadratkilometer, vilket motsvarar ungefär 1/3 av landets yta. Dokumentation av rennäringens markanvändning är dock bristfällig i de flesta samebyarna. För stora områden föreligger endast planverkets sammanställning efter samebyarnas redovisning av markanvändningen från den fysiska riksplaneringen 1975.

Med tillkomsten av plan- och bygglagen (PBL) samt naturresurslagen (NRL), som trädde ikraft den 1 juli 1987, ställs direkta krav på dokumentation av olika markanvändningsintressen, så även för rennäringen. Behov av att rennäringen redovisar sina markintressen finns även från samerna själva och konkurrerande markintressenter som t ex skogsbruket och turismen.

Riksdagen har i olika sammanhang uttalat att den samiska kulturens fortlevnad måste garanteras och därmed den intimt sammankopplade renskötseln. Därför måste förutsättningarna för rennäringen säkras både vad gäller åretrunt- och sedvanerättsmarkerna som har avgörande betydelse för möjligheterna till näringens bedrivande.

Fr o m 1 juli 1990 skall varje kommun här i landet ha en antagen kommunomfattande **översiktsplan**. Planen skall redovisa olika markintressen och ange långsiktiga strategiska planer vad gäller markanvändningen och byggandet i kommunen. I NRL finns allmänna hushållningsregler om hur naturresurserna skall användas.

Hushållningsreglerna är uppdelade i två nivåer, för områden som **SÅ LÅNGT SOM MÖJLIGT SKALL SKYDDAS** samt för områden som **SKALL SKYDDAS - RIKSINTRESSEN**. Rennäringen omfattas av hushållningsreglerna på båda nivåerna. Betydelsen att rennäringen utgör ett riksintresse innebär att staten kan ingripa mot åtgärder som påtagligt skulle skada rennäringens intressen. Om flera oförenliga riksintressen föreligger för ett område skall företräde ges åt det eller de ändamål som på lämpligaste sätt främjar en långsiktig hushållning med marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt. Hushållning har här betydelsen att marken ska nyttjas, bevaras eller förändras så att den används till vad den är mest lämpad för.

Vad som utgör riksintresse vad gäller rennäringen skall bedömas utifrån samebyarnas **hela årscykel** och byarnas **sk rationella renantal**. De olika delområdena som årstidsland, flyttningsleder, övernattningsställen, kalvningsland,

svåra passager och viktiga lavområden ska beaktas utifrån deras **funktionella samband** i renskötseln. Renskötseln är en flexibel näring och viktigt att påpeka är att områdenas betydelse och läge **normalt varierar över tiden** beroende på väderlek, skogsbruksåtgärder, betestillgång och andra förhållanden. Därför är det angeläget att markanvändningsredovisningen kontinuerligt revideras för att vara ett aktuellt underlagsmaterial t ex vid konfliktsituationer och konsekvensstudier samt i kommunernas översiktsplaner.

I samebyarnas **UTVECKLINGSPLANERING** ingår redovisning av rennäringens markanvändning. Utvecklingsplaneringen avser att översiktligt kartlägga varje samebys egna resurser vad gäller betesmark, anläggningar, renhjord, företag och medlemmar samt vara ett handlingsprogram för den framtida utvecklingen av verksamheten.

I budgetproposition 1987/88 framställes vikten av redovisning av rennäringens markanspråk. "En angelägen fråga för samebyarnas framtid är utvecklings- och markanvändningsplanering. För att täcka statens del av kostnaderna för denna planering bör anslaget tillföras ytterligare 5 milj kronor under en 5-års period. För nästa budgetår bör sålunda ytterligare 1 milj kronor anvisas". Anslaget ska användas till personal- och materialkostnader för planläggningen av rennäringen i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län.

1.2 Syfte och målsättning

Syftet med utvecklingsplaneringen är att den ska redovisa rennäringens markanvändning, utgöra underlag för samebyarnas egen driftplanering, utgöra förhandlingsunderlag vid överläggningar med konkurrerande markintressenter samt ligga som underlag vid kommunal och annan planering.

Varje samebys resurser ska kartläggas och ligga till grund för planeringen av den framtida omfattningen och inriktningen av byns verksamhet. Planeringen bör på sikt leda till en effektivisering av rennäringen och arbetet inom byarna.

Utvecklingsplaneringen redovisas på karta med tillhörande textbeskrivning. Kartan ska beskriva rennäringens intresseområden och dess funktionssamband. Textbeskrivningen ska innehålla redogörelse av samebyns renskötsel och bisysselsättningar, ev olägenheter och förslag till åtgärder. Planen avser att vara **byns egen redovisning och skall godkännas och antas av samebyn själv.**

Målsättningen med utvecklingsplaneringen är att den ska leda till en **översiktlig kartläggning** av samebyns resurser. Den ska underlätta fortsatt planläggning och utveckling av samebyarna och utgöra underlag vid förhandlingssituationer och kommunala översiktsplaner.

Markanvändningsredovisningen beskriver **nuläget i ett genomsnittsförlopp där avvikelser får anses som normalt förekommande**. Redovisningen avser att vara rullande och kontinuerligt revideras efter faktiska renskötsel förhållanden.

1.3 Metodfrågor

Arbetet kring utvecklingsplaneringen har letts av lantbruksnämndens rennäringsenhet i direkt samverkan med samebyn. Planen består av två delar, den första delen innehåller en redovisning av rennäringsens resurser och markutnyttjande och den andra delen innehåller planering av den framtida inriktningen och omfattningen av byns verksamhet samt åtgärdsförslag.

Inledningsvis redovisar samebyn översiktligt sin nuvarande markanvändning utifrån befintligt kartmaterial från den fysiska riksplaneringen 1975 och kommunöversikten i Älvdalens kommun.

Utifrån kartmaterialet har samebyn sedan redogjort för befintliga förhållanden, redovisat basfakta och olägenheter samt diskuterat framtida planer och förbättringar.

Avvikelser från markanvändningsredovisningen **får anses som normala**. Redovisningen avser att beskriva ett **genomsnittligt förlopp för samebyn**, vilket i verkligheten **varierar år från år** på grund av ändrade betes- och/eller klimatiska förhållanden samt olika störningar i rendriften.

2 ALLMÄNT OM RENSKÖTSEL

2.1 Renskötselrätt

Rennäringen (SFS 1971:437) reglerar renskötselrätten. Renskötselrätten är förbehållen samerna. Enligt rennäringslagen har den som är av samisk härkomst eller på annat sätt förvärvat renskötselrätt "Rätt att enligt denna lag begagna mark och vatten till underhåll för sig och sina renar."

Enligt lagen får renskötsel i Jämtlands län bedrivas hela året på renbetesfjällen och inom de områden i Jämtlands-Kopparbergs län som särskilt upplåtits till renbete - åretruntmarkerna. Under tiden den 1 oktober till den 30 april får renskötsel bedrivas inom sedvanerättsmarkerna - trakter utanför renbetesfjällen - där renskötsel av ålder bedrivits vissa tider av året.

Renbetesfjällen omfattar i huvudsak av staten ägda fastigheter. Samerna har enligt rennäringslagen vidsträckta rättigheter och skydd för att kunna bedriva sin näring inom renbetesfjällen och i viss mån även inom sedvanemarkerna.

För Idre nya sameby som till huvuddelen är belägen inom Kopparbergs län har renskötselrätten upplåtits genom Kungliga brev 1888 och 1899. Åretruntmarkerna förvaltas av domänverket. Inom Härjedalens kommun har ett område upplåtits till Idre nya sameby genom beslut av länsstyrelsen i Jämtlands län 16 januari 1962. Detta område utgör renbetesfjäll.

2.2 Samebyn - ändamål och medlemmar

Renbetesfjällen är uppdelad mellan samebyarna i Jämtlands län enligt lantbruksnämndens beslut 1973-09-19. Begreppet sameby innefattar såväl ett geografiskt begränsat område som en juridisk person som företräder de renskötande medlemmarna inom området. Medlem i sameby är renskötselberättigad som stadigvarande deltar eller har deltagit i renskötseln inom byns betesområde samt dennes make eller barn.

Samebyn eller i vissa fall även länsstyrelsen kan anta medlem som avser att bedriva renskötsel inom samebyn.

2.3 Markanvändning

Renskötselns **markanvändning varierar med årstiderna** beroende på bl a temperatur, nederbörd och vindförhållanden och måste anpassas efter faktiska förhållanden. Näringen är arealkrävande eftersom den bedrivs extensivt. Enhetliga betesområden har med åren splittrats sönder genom samhällsutvecklingen och kan idag inte användas för effektiv rennäring, vilket ställer näringen inför ständiga omställningsproblem.

Markanvändningen varierar även mellan åren på grund av olika betesförhållanden beroende på t ex snödjup, skare och isförekomst. Förutsättningarna för rennäringen förändras även från år till år vid t ex tillkomst av kalhyggen, nya vägar och andra störningar från konkurrerande markintressenter. Förändringar av markanvändningen medför oftast att renskötseln försvåras och blir mer arbetskrävande. Speciellt försvåras eller hindras näringens bedrivande då extremt känsliga områden som vårbete och kalvningsland utsätts för störningar.

Rennäringen, som tidigare har nyttjat enhetliga betesområden, har successivt med åren blivit allt mer trängda från olika håll av konkurrerande markintressenter som turism och friluftsliv, vattenkraftsutbyggnad, täktverksamhet och skogsavverkningar vilket har försvårat näringens bedrivande avsevärt.

2.4 Rennäringen i Jämtlands län

I Sverige finns idag ungefär 300.000 renar varav cirka 50.000 i Jämtlands län. Renarna fördelar sig på 52 samebyar varav 11 stycken ligger i Jämtlands län.

Samebyarna i Jämtlands län är fördelade på cirka 80 renskötsselföretag. Renskötseln omfattar cirka 124 årsverken.

3 IDRE NYA SAMEBY

3.1 Idre nya sameby

Idre nya sameby är belägen cirka två mil norr om Idre i Älvdalens och Härjedalens kommuner. Idre nya sameby är en av de mindre byarna inom Jämtlands och Kopparbergs län. Idre nya sameby bildades 1983-11-08 efter en rekonstruktion av Idre sameby.

(Karta: *Delar av Jämtlands och Kopparbergs län med Idre Nya samebys åretruntmarker, vinterbetes- och reservbetesområden*)

Fastigheterna inom samebyn, i Kopparbergs län förvaltas av domänverket medan fastigheterna inom samebyn belägen i Jämtlands län utgör renbetesfjäll.

3.2 Samebygränser och nyttjande av betesområden (se även kartbilaga)

Gränserna för samebyarna är fastställd enligt lantbruksnämndens beslut 1973-09-19. För sedvanerättsmarkerna finns inga fastställda gränser.

Idre nya samebys åretruntmarker, enligt kungabreven, gränsar i nordväst mot riksgränsen och Norge. Vidare gränsar Idre nya sameby i norr mot Tännäs sameby med en linje genom sjön Rogen - Nässjön - Yttre Fjättsjön - utmed Fjätån och fram till Fjätaldalen. Därefter fortsätter gränsen i sydvästlig riktning norr om Klutsjön, Grundagen och Hällsjön för att sedan vika söderut utmed Hällsjöns västra strand - Foskros - utmed Storån - Grövlan. Därifrån går gränsen västerut utmed Grövlan till Storsäteren, Olån och vidare till norska gränsen.

Samebys åretruntmarker

- * Samebys barmarksbete är starkt begränsat och utnyttjas intensivt. Nettoarealen är beräknad till 860 kvadratkilometer. Området omfattar Slugufjället - Fiskebäckstöten - Långfjället - Storvätteshoggen - Hällsjövålen - Hävlingskläppen - Rutfjället. Till **samebys åretruntmarker hör även området öster om vägen Fjätvallen - Foskros och väster om stängslet Fjätvallen - Foskros**. Området utgörs av mark som arrenderas för renskötsel till förmån för Idre nya sameby. Barmarksbetet är oerhört viktigt för renarna då området består av bra gräsgrödd, speciellt i sjöområdena. Under barmarksperioden ska renarna kompenseras för det magrare vinterbetet.

För **höstbete** utnyttjas området inom samebyn omfattande Rutfjället - Rogstöten - Näsfjället - Slugufjället - Storåns dalgång - Storvätteshågnen - Långfjället - Juttulsslätten.

För **vinterbete** hävdar samebyn området utanför åretruntmarker, omfattande i stort markerna sydöst om stängslet Fjätvallen - Foskros mot länsgränsen, innefattande markerna till en gräns söder om Idre - Heden - Särna till Trängseldammen, samt markerna norr om riksväg 295 mot riksgränsen och samebyn. Markerna söder om Idresjön utgör reservbetesområde och nyttjas inte idag. Markerna närmast länsgränsen mot Jämtland nyttjas inte idag på grund av omständigheterna med förekomst av renar från Tännäs sameby i området. Marker söder om väg 295 har börjat utnyttjas igen vintern 1990-91.

* Uppgifter hämtade ur Lantbruksstyrelsens meddelande 1985:2, Rennäringen - Siffror och diagram.

Vinterbete förekommer även inom samebyns åretruntmarker. Samebyn strävar efter att ha renarna uppdelade i flera grupper på vinterbetet, dels för att mer effektivt utnyttja betesmarkerna dels för att lättare ha kontroll över renhjorden.

För **vårbete** utnyttjas området inom samebyn samt de arrenderade markerna väster om stängslet Fjätvallen - Foskros. Området omfattar Hagavålen - Vältet - Klutsjö - Grundagen - Hällsjövålen - Ulvåsen - Smolet - Långfjällets södra sida mot Grövlans dalgång till Storsättern - Slätten - väster om Grövelsjön mot riksgränsen. Storådalen utgör ett särskilt viktigt område under en stor del av året på goda betesförutsättningar.

Kalvningsland utgörs av området i huvudsak inom samebyn omfattande Näs fjället - Hågdvålen - Vältet - Grundagsvålen - Storvätteshågnen - Fosksjökläpparna - Hävlingkläppen - Slugufjället.

Sommarbetesområdet, utgörs av markerna inom samebyn. Under högsommaren återfinns renarna på fjälltopparna medan de på kvällarna samt vid svalt och kallt väder går ned från fjällen till dalarna och lägre trakter. I området vid Huskläppen och Storvätteshogna finns normalt snölegor viss tid under sommaren som utgör viktiga tillhåll för renarna varma dagar.

Som **reservbete** hävdar samebyn betesmarkerna söder om vinterbetesområdet omfattande skjutfältet i öster med begränsning i söder av Trängslet med en linje vidare söder om sjön Gryvelstamn i riktning mot Billingsån - Digernäsåsen - Edforsen samt riksgränsen i söder och väster.

Vinterbetesområdet mellan Fjätälven och länsgränsen hävdas även av Tännäs sameby.

Reservbetesområdet inom skjutfältet kan inte nyttjas idag under rådande omständigheter. Området hävdas dock som betesområde för framtiden såvida verksamheten som bedrivs där idag läggs ner.

Häng- och marklavområden

Häng- och marklavområden utgör viktiga betesområden och har stor och ofta avgörande betydelse för renarnas överlevnad. Tillgång till lav är speciellt viktig då betesförhållandena i övrigt är besvärliga på grund av t ex snöförhållandena. Under vintrar med speciellt besvärliga förhållanden utgör laven en viktig och ibland avgörande betespotential.

Lavområdena bör bevaras och i möjligaste mån undantas från avverkningar och markberedning då de utgör en viktig förutsättning för rennäringens existens i området. Lavområdena är markerade på kartbilagan.

Hänglav förekommer i huvudsak i granbestånd i den fjällnära skogen utmed fjällbäckar och dalgångar. Granbestånden med hänglav finns huvudsakligen inom samebyn men finns även i Lofjätenområdet samt Stådjan och Fjätervalenområdet. Granbestånden kan vara glesa och innehålla endast mindre mängder lav. Men då tillgången på hänglav är knapp är det viktigt att **även varje mindre bestånd bevaras.**

Hänglavarna utgör även reservbete under vintrar med speciellt besvärliga förhållanden. Vid t ex snörika vintrar och vintrar med skare utgör hänglaven renens enda föda, på grund av sin åtkomst.

För samebyn **viktiga hänglavområden** finns:

- utmed Långfjällets syd- och västsida
- i Hagadalen och väster om övre Hagatjärnen
- utmed Stoåsens väst- och nordostsida
- vid Lofjätåsen

Särskilt viktigt hänglavsområde utgör;

- Stådjan och Fjätervålens sluttningar samt del av Foskan, speciellt vintrar med stora snömängder eller förekomst av skare då marklaven är svåråtkomlig.

Marklaven förekommer i huvudsak på tallmoar. Marklaven utgör en stor del av vinterbetet och finns huvudsakligen på vinterbetesmarkerna. Särskilt viktiga marklavområden utgör ofta områden med lite snö vintertid.

För samebyn **viktiga marklavområden** finns;

- i Gröveldalen och Guttusjöområdet
- kring Hällsjöberget - Sjöberget - Höstet söder om Fjätfallet, i Fjätans dalgång och omgivning
- i Storåns dalgång och mellanliggande markområdet mot Fjätån samt utmed Idresjön och österdalälvens dalgång som Särna
- kring Gammelsättern - Trängslet - Storåsen.

Särskilt **viktigt marklavområde** utgör;

- området kring Höstet
- Nadden, på grund av den rika lavförekomsten och mindre snömängder i området
- området öster Hedarfjorden
- området väster Älvrosfjorden

Marklavområdena är i huvudsak koncentrerade i anslutning till riksväg 70 vilket utgör ett stort problem. Risken för kollisioner mellan bilar och renar ökar och ständig tillsyn av renarna är nödvändig. Daglig tillsyn av renarna sker vintertid.

Området söder om Idresjön har återigen börjat nyttjas av samebyn för vinterbete. Området kommer troligtvis att utnyttjas mer kontinuerligt i framtiden.

Flyttleder

Samebyn flyttar renarna till och från vinterbetet i samlade hjordar. Betesmarkerna utmed flyttningslederna är bra. Byn strävar efter att, i möjligaste mån, inte utnyttja betet så hårt utan hushålla med marklaven i flyttledområdena.

Flyttlederna utgör viktiga förbindelselänkar i och mellan årstidsmarkerna, särskilt sådana avsnitt där alternativa framkomstvägar saknas på grund av terränghinder. Störningar utmed flyttlederna kan medföra avsevärda konsekvenser för rendriften.

Viktig flyttled för transport av renarna **till och från vinterbetesmarkerna** finns från Fjätån och Storheden med sträckning mot Rybäckkojan genom Svens Foskdal, Ulandshögen och Uggarna, över Stora Harundsjön och Småsjöarna, genom renstängslet samt vidare mot Klutsjön.

Viktig flyttled till **vinterbetesmarkerna** utgår från renskötselaneläggningarna i Höstet och vidare söderut genom renstängslet, Buruåsen, öster om Dalastugan och vidare i sydostlig sträckning mot Vålåberget och Gudmundsåsen, Styggbäckskölen (och över Österdalälven vid Vändforsen), svår passage utmed Österdalälven och över Hedarfjorden och vidare mot Fulufjällets naturreservat (reservbete).

Inom samebyn viktig flyttled på **vårlandet** utgår från Dyllen över Berghällsröset över Grövlan (svår passage) mot området norr om byn Grövelsjön.

Inom samebyn viktiga flyttleder mellan uppsamlingsställena finns i Töfsingdalen över Storån, en vid Nedersthån (svår passage) och en vid Töfsinghån mellan Storvätteshågnen och Hovden. En led från Hågatjärn mot Hängberget, en norr om Hällsjön och en söder om Hällsjön i riktning mot rensköt-selanläggningen i Höstet.

Viktig flyttled till vinterbetesmarkerna finns även från Höstet, över Slagabäckstöten, Nipfjället och vidare mot Städjan.

Uppsamlingsområden

Uppsamlingsområdena utgör **de viktigaste övernattningsställena** och **trivsellanden** för renarna. Till uppsamlingsområdena drivs renarna inför kalvmärkning, slakt och skiljning. Uppsamlingsområdena utgör samtidigt bra betesområden där renarna trivs och lättare kan hållas samman. Dessa marker utgör områden som är särskilt **känsliga för störningar i renskötseln**.

Till området runt Grötvallsjön samlas renarna under natten inför kalvmärkningen. Kalvmärkningen sker normalt under högsommaren.

I **Fosksjöområdet** samlas renarna inför kalvmärkningen och höstslakten. Fosksjöområdet utgör **ett av de viktigaste trivsellanden** för renarna, där renarna befinner sig i stort sett hela året, och speciellt under våren och den känsliga kalvningsperioden.

Området sydväst om **Storvätteshågnen** utgör trivselland för renarna och viktigt betesområde.

Uppsamlingsområdena kring Vältet, Tovåsen samt flängberget används för vidare drivning av renarna mot Höstet inför slakt och skiljningar på hösten. Därefter delas renarna i grupper inför vinterbetet.

Utfodringsplats

Utfodringsplats för stödutfodring av renarna på vinterbetesmarkerna finns mellan Nipfjället och Städjan.

Svåra passager

Alternativ till de svåra passagerna saknas i allmänhet. Det krävs resurskrävande arbetsinsatser från renägarnas sida vid drivning av hjorden i dessa områden. Störningar eller förändringar utefter flyttningslederna kan spoliera dagar av arbete om hjorden vänder eller sprider sig.

En svår passage finns i **Grövelsjön** över ån Grövlan. Renarna i Långfjällsområdet vandrar bl a på grund av det rörliga friluftslivet i området under våren, västerut mot Berg-hällsröset och norska gränsen. Drivningen av renarna tillbaka till Långfjället försvåras av turismförekomsten och anläggningarna i området samt isförhållandena över ån Grövlan.

En annan svår passage återfinns i **Nedersthån** belägen utmed Storån. Flyttningsleden används för transport av renarna till uppsamlingsställena i Fosksjöområdet och Slugufjällsområdet. Svårigheten med passagen beror på den branta terrängen samt förhållandena runt Storån och möjligheterna att passera ån.

Flera svåra passager finns utmed flyttvägen mellan Höstet och vinterbetesområdena kring Österdalälven nämligen över vägen mellan Idre och Idrefjäll, öster om Vålåberget, och Hedarfjorden i Österdalälven.

Andra svåra passager vid transport av renarna förekommer även bl a vid **bilvägar** och andra **vattendrag** på renbetesmarkerna. Där kan framkomligheten försämrats p g a trafik och svåra isförhållanden.

3.3 Medlemmar, företag och bosättning

Antalet medlemmar inom Idre nya sameby uppgår i dagsläget till ca 30 stycken. Samebyn består av fem företag. Fyra huvudföretag, ett företag är under delning för övriga medlemmar.

(Diagram 1: Antal medlemmar i Idre Nya sameby uppdelade i åldersklasser)

Antalet medlemmar inom samebyn har ökat sedan byn rekonstruerades 1983. Medlemmarna är relativt unga och medelåldern ligger på cirka 20 år.

Medlemmarna i samebyn är i huvudsak bosatta i Foskros, Idre och Storsäteren.

3.4 Kombinationssysselsättning

Medlemmarna i Idre nya sameby har i huvudsak renskötseln som sin utkomst. Under högsäsongerna vid kalvmärkning, slakt och skiljning ställer familjemedlemmarna upp för att klara av den stora arbetsbelastningen.

Sysselsättningen utöver renskötsel utgörs av jakt och fiske för husbehov samt i viss mån även slöjdverksamhet och turism. Jakten begränsad till den del av åretruntmarkerna som utgör renbetesfjäll.

Medlem i sameby äger, enligt 25 § rennäringslagen rätt att jaga och fiska för husbehov och avsalu på renbetesfjäll. För Idre nya sameby gäller sådan fiske- och jakträtt i den del av samebyn som ingår i Jämtlands län, - renbetesfjällerna, belägen söder om Rogen. För den del av byn som ligger i Kopparbergs län äger medlemmarna enligt Kungliga brev 1888 och 1899, rätt till fiske endast för husbehov. Någon jakträtt - annat än på rovdjur - föreligger inte inom Kopparbergs län.

Därutöver kan genom lantbruksnämndens försorg, och efter hörande med samebyn, nyttjanderätt till jakt efter älg, ripa m m samt fiske upplåtas på renbetesfjäll med iakttagande av bestämmelserna i 32 § rennäringslagen.

Älgjakt

Älgjakten bedrivs som licensjakt. Samebyn ansöker om gemensam licens för samtliga fastigheter som ingår i samebyns område och utgör renbetesfjäll. Idre nya sameby har jakträtt i den del av samebyn som tillhör Jämtlands län, på del av fastigheten Rutfjället 1:1. Från och med 1988-01-01 skall samebyarnas områden registreras i likhet med privata marker, för att erhålla licens.

Idre nya samebys licenstilldelning är för år 1988, 5 vuxna djur och 5 kalvar. Vid 1987 års jakt var avskjutningen 4 vuxna djur och 3 årskalvar, d v s 90 % av det årets tilldelning.

Fiske

Fiskerätten inom renbetesfjällen, vad avser Idre nya sameby - området söder om Rogen - kan upplåtas till allmänheten sedan samernas rättigheter till fiske har tillgodosetts.

Fiskevattnen inom Rogenområdet upplåtes för, allmänt sportfiske genom kortfiske och arrende. Av intäkterna från fiskeupplåtelseerna tillfaller 25 % Tännäs sameby, och 75 % samefonden.

Fiskekort gällande vatten på renbetesfjäll utfärdas av lantbruksnämnden och tillhandahålles på olika försäljningsställen. Inom Idre nya sameby säljs fiskekort för Bredåsjön, Bredåtjärn och Bredån.

Arrende är en äldre form av fiskeupplåtelse. Ett arrendekontrakt gäller i allmänhet i ett år men kan förlängas att gälla för fem år. Vatten inom Idre nya sameby som är upplåtna genom arrende är Rogen och Bredåsjön.

Fiskerätt på de av domänverkets förvaltade fastigheter, upplåtes genom domänverkets försorg. Samebyn har rätt till husbehovsfiske i detta område. Samebyn har dock inget undantagsvatten för egen del.

3.5 Renhjorden

Renantalet enligt renlängden 1989 för Idre nya sameby uppgår till 3.117 djur.

Slaktuttaget per år beräknas till ca 1500 antal renar.

(Diagram 2: Antal renar inom Idre Nya sameby under åren 1981-1989)

Efter rekonstruktionen av Idre sameby 1983 har antalet renar ökat kraftigt.

Enligt (15 §) rennäringslagen beslutar lantbruksnämnden det högsta antal renar - det s k rationella renantalet - som får hållas inom byn. För Idre nya sameby fastställdes enligt lantbruksnämndens beslut 1989-02-25 högsta renantal till 2.700. Beslutet grundar sig på en betesinventering från 1989 gjord av Saitton. Antalet renar avser hjorden efter slakt och före kalvning.

3.6 Driftsanläggningar (se även kartbilaga)

Samebyn har åtskilliga anläggningar nödvändiga för renskötseln, såsom t ex renstängsel, rengärden, riksstängsel, renvaktarstugor, kåtor, broar och slakteri. För flertalet av anläggningarna ansvarar samebyn själv för drift och underhåll. Lantbruksnämnden är dock huvudman för riksstängslet samt vissa byskiljande stängsel. Anläggningar som lantbruksnämnden ansvarar för markeras med (ln) nedan.

Områdena runt anläggningarna utgör ofta viktiga betesområden och trivselland för renarna där betesron är oerhört viktig för renarna och arbetsron viktig för renägarna.

Anläggningarna är i huvudsak belägna inom samebyn.

Renstängsel finns idag:

- mot Tännäs sameby från Rogens sydostspets,
- söder om Fjäten och vidare till Kölosen (ln) ca 3 mil
- från Kölosen till Foskros ca 2,5 mil
- längs riksgränsen mot Norge (ln) ca 1,3 mil

Rengärden finns idag;

- vid Grötvallsjön
- vid Slagusjön (Näset), nedrivet.
- vid Auejen (söder om Slagusjön)
- vid Giältan (Storvätteshågnen)

Rengärden finns idag; forts

- vid Huskläppen, inkl beteshage
- vid Fjätvallsåsen, inklusive beteshage
- vid renslakteriet i flöstet norr om Foskros, inkl beteshagar
- rengärde under uppförande syd Hävlingen
- vid Älvros

Renvaktarstugor finns idag;

- vid Bredåsjön
- vid Våndsjön
- vid Slugusjön, förvaringsbod
- vid Lillfjället, två stugor
- mellan Slugusjön och Töfsingen, 1 stuga
- vid Grötvallsjön
- vid Grövelsjän (privat)
- vid Höstet
- vid Foskros

Båthus och **igloo** finns;

- vid Grötvallsjön (ej utm. på kartan)

Kåtor finns idag;

- vid Hågnlägret
- vid Brattbäcken

Telefon finns idag;

vid Höstet

vid Foskros

Slakteri finns idag;

- vid Höstet

Utfodringshage finns idag;

- norr om Foskros, utmed Storån
- vid Höstet

3.7 Konkurrerande markanvändningsintressen

För Idre nya sameby är idag den största markanvändningskonkurrenten turismen och det rörliga friluftslivet inom samebyn och Idrefjällområdet. Dessutom försvårar eller omöjliggör skogsbruket renskötseln inom vissa speciellt viktiga områden och splittrar sammanhängande betesområden. Älgjakten inom samebyområdet medför vissa konflikter mellan jägare och renskötseln.

Turism och rörligt friluftsliv

Markområdet inom Idre nya sameby är starkt begränsat och stora delar är mycket viktiga områden som utnyttjas för renskötsel i stort sett året runt.

Södra sidan av Långfjället är hårt exploaterat. Under speciellt våren utnyttjas området av skidturismen vilket tidsmässigt sammanfaller med renarnas vårbeta i trakten. Detta medför direkta och indirekta störningar i renskötseln, dels minskar renarnas betesareal och dels försämrar renarnas betesro. Konsekvenserna har blivit stress och ökad spridning av renhjorden och samlingsarbetet har försvårats. Detta har i sin tur medfört produktionsbortfall och omöjliggjort utnyttjande av de mest turistintensiva områdena för renbeta.

Under sommarhalvåret utnyttjas Långfjället och Slugufjällsområdet av det rörliga friluftslivet. Renarna som kvällstid drar sig ner i dalarna för att beta störs av tältande turister och i förekommande fall lösa hundar och fiskare.

området runt Hävlingen, Grötvallsjön och Fosksjöarna är välbesökt av fiskare på skidor och skoter under april och maj månad. Tidsmässigt sammanfaller detta med kalvningstiden för renarna och sjöarna är belägna inom kalvningsland. Detta innebär för renskötseln att områdena runt lederna ej kan utnyttjas som kalvningsområde. Området som tidigare varit begränsat har nu minskat ytterligare. Dessutom förekommer även här lösdrivande hundar som utgör ett stort problem för speciellt dräktiga vajor och kalvar. Området runt Fosksjöarna utgör speciellt viktigt betesområde speciellt under sommaren då det på dessa marker växer mycket vide.

dessa Uppkördaskoterspår gör att renarna sprider sig lättare i områden och sammanhållningen av hjorden försvåras.

För transport av fiskare till och från sjön Hävlingen har det utfärdats flygtillstånd. Flygtransporterna utgör ett stort problem för renskötseln då flygplanen driver och splittrar renhjorden inom området.

Dagsturer med hundspann inom samebyn och flerdagars turer till Rogenområdet har de senaste åren blivit mycket populära. Planer finns på att utöka den verksamheten som redan idag utgör störningar för rennäringen. Hundspannturer är idag reglerade och för kommersiellt syfte måste de följa vissa leder på förhand godkända av samebyn och länsstyrelsen.

Vinterbetesmarkerna i Nipfjällområdet kan inte utnyttjas effektivt för renbete på grund av turismen, speciellt under påsktid. I området har samebyn en utfodringsplats som bör undantas från exploatering.

Exploateringen i de aktuella områdena fortsätter. Flera nya projekt planeras. Krav på upplåtelse av renbetesmarkerna för turiständamål ökar och konsekvenserna blir betydande arealininsknningar av de redan knappa betesmarkerna inom främst samebyns gränsbestämda område.

En ökad turism inom samebyn medför för rennäringen produktionsbortfall och ökad arbetsbelastning, p g a svårigheter att hålla renhjorden samlad inom åretruntmarkerna.

Det rörliga friluftslivet i de östliga delarna av samebyn är begränsat och utgör idag inget hinder för rennäringen. Dock finns planer på att marknadsföra Juttulsslätten som fågelskådningsområde. För rennäringens del motsätter sig samebyn exploatering av detta - ännu orörda område - och poängterar att denna del av samebyn måste bevaras och lämnas orört.

Skogsbruk

Utöver turism och rörligt friluftsliv utgör skogsbruket en besvärande markanvändningskonkurrent. Skogsbruket försvårar eller rent av omöjliggör renskötsel i flera avseenden. Kalhyggen och skogsbilvägar medför dels förlust av renlav dels att renarna blir förvirrade och sprider sig över stora områden. Hyggesplöjning förstör betesförutsättningarna genom att stora delar av marktäcknet rivs upp och marklaven försvinner. Gödsling av skogsmark medför att renarna upplever laven oaptitlig samt att örter med tiden tar överhand och marklaven blir obefintlig. Förlust av renlav utgör ett stort problem. Både vad gäller att finna fullgoda betesalternativ och med hänsyn till att trakterna ofta är svårföryngrade samt lavens långsamma tillväxttakt. Snöförhållandena på kalhyggen blir ofta seg och hård varvid renen inte kan gräva sig ner till marktäcknet och finna föda, även om det råder god lavförekomst på stället.

Inom Idre sameby utgör i princip all skog hänglav områden. Barrskogen är oftast koncentrerad till områdena runt fjällbäckar och dalgångar. Med hänvisning till att betestillgången inom samebyn är knapp och området starkt begränsat måste varje mindre bestånd bevaras då det har en avgörande betydelse för rennäringens existens i området.

Avverkningarna på vinterbetesmarkerna sker i stor omfattning. Betydelsefulla områden i flyttledernas stråk har avverkats och planeras att avverkas. Markerna omkring flyttlederna utgör bra betesområden för renarna och samebyn strävar själv efter att hushålla med betet i dessa områden.

Det moderna skogsbruket splittrar sönder stora sammanhängande betesområden och byn tvingas för varje år till alternativa betesområden.

Samråd med samebyn vad gäller avverkningar m m inom renbetesområdet fungerar inte tillfredsställande. I bästa fall får byn information om planerade avverkningar men möjligheterna att själva medverka och försöka styra verksamheten till mindre känsliga områden är i det närmaste obefintlig.

Idre sameby är redan idag hårt trängd av både turismen, det rörliga friluftslivet och skogsbruket. En fortsatt utveckling av dessa näringar inom samebyns viktiga områden utan samråd med samebyn, kan omöjliggöra rennäringens existens i området.

3.8 Konsekvenser av Tjernobyl-olyckan

Nedfallet efter kärnkraftolyckan i Tjernobyl drabbade rennäringsen svårt. De svårast drabbade samebyarna i Jämtlands län är Frostvikenbyarna och Hotagen. Men även för samebyarna söder därom har olyckan inneburit betydande konsekvenser.

Den svenska staten har dock uttalat att rennäringsen skall hållas skadeslös. Således utgår ersättning för inkomstbortfall och merkostnader för renägarna till följd av olyckan. Insatser görs också från statens sida för att så mycket renkött som möjligt skall bli godkänt som livsmedel.

Gränsvärdet för att renkött idag skall godkännas som livsmedel är 1.500 bq (bequirell) cesium -137 per kg/renekött. Cesiumhalten i renarna varierar kraftigt under året beroende på vilken typ av föda renarna betar. På sommaren betar renarna huvudsakligen gräs och gröna växter, vilka förnyas årligen och därmed innehåller relativt låga halter cesium.

På hösten och vintern består födan huvudsakligen av mark- och hängglavar, som har långsam nedbrytning av det radioaktiva nedfallet.

Detta betyder att det är angeläget att så stor slakt som möjligt kan tas ut under sommaren/förhösten då köttet kan godkännas. Staten stimulerar också genom vissa tilläggsersättningar en tidigareläggning av slakten. Även under vinterperioden kan renköttet godkännas vid slakt, om utfodring av renarna kunnat ske under cirka 2 månader före slakt. Kostnaderna för sådan utfodring betalas av staten. Vid sådan utfodring används både renlav (från Dalarna), hö och kaliumberikat (bentonittillsats) kraftfoder.

För Idre nya sameby har cesiumhalterna inom samebyn och trakterna däromkring legat runt ca 3.000 Bq/kg. Ju längre söderut renarna har betat under vintern desto lägre värden har kunnat uppmätas. I Älvdalen har värdena legat runt 2.000 Bq/kg.

Slaktvärdena inom Idre nya sameby har legat omkring gränsvärdet 1.500 Bq/kg. Önskvärt är dock att erhålla alla slaktdjur godkända som livsmedel utan föregående utfodring. Vid slakten i augusti 1990 godkändes alla renar.

Önskvärt är att samebyn kan utnyttja vinterbetesmarkerna längre söderut och tillgodogöra sig betet med lägre cesiumhalter.

4 HANDLINGSPROGRAM OCH ÅTGÄRDSFÖRSLAG FÖR IDRE NYA SAMEBY

4.1 Stärka renskötselrätten för renägarna inom Idre nya sameby

Renägarna i Idre nya sameby önskar stärka sin renskötselrätt till motsvarande det som gäller för samebyarna i Jämtlands län.

Idre nya samebys område inom Kopparbergs län är upplåten till renbete enligt Kungliga brev 1888 och 1899. Renskötselrätten enligt Kungabreven är begränsad såtillvida att rätten till uttag av virke endast utgör torrskog, vindfällan, björk och kortväxt timmer vilket ej begränsas enligt rennäringslagen på renbetesfjäll i samma utsträckning.

För den del av Idre nya sameby som är belägen inom Jämtlands län gäller rennäringslagens renskötselrätt.

4.2 Utveckling och nyttjande av betesområden i framtiden

Idre nya sameby har existerat i fyra år och befinner sig fortfarande i ett utvecklingskede. Byn har idag ett koncentrerat nyttjande av renbetesmarkerna främst åretruntmarkerna och dess närhet. Rennäringen har under årens lopp blivit allt mer trängda av andra näringar som t ex turism och skogsbruk. En naturlig utveckling av byns renskötsel är att ånyo nyttja betesmarker allt längre söderut på grund av splittringen av störningar inom tidigare betesområden.

Områden som inte utnyttjas för renskötsel på flera decennier måste återigen användas för renbete. Utvecklingen antas bli sådan att reservbetesområdet sydväst om Idre mot Rödfjället samt reservbetesområdet utmed Österdalälven mot Trängslet tas i bruk. Reservbetesområdet utgör i flera avseenden goda renbetesmarker, inte minst med hänsyn till de låga cesiumhalterna i betet.

Reservbetesområdena antas tas i anspråk redan kommande vinter på grund av rådande förhållanden.

4.3 Utveckling av företag inom samebyn

Antalet renskötande samebymedlemmar har ökat under de senaste åren.

4.4 Jakt- och fiskefrågor

Domänverket önskar att renägarna i samebyn avstår husbehovsfiske i Hävlingssystemet. För samebyn är detta ingen större uppoffring men anser att byn i stället bör få arrendera älg- och småviltjakt i området öster om Töfsingdalens nationalpark mot Råvtjärnen och Näs fjället. Det aktuella området ligger i direkt anslutning till åretruntmarkerna i Jämtlands län där samebymedlemmarna idag redan har jakträtt.

Nuvarande jaktmarker ligger i oländig och stenig terräng vilket medför att jakten blir osedvanligt dyr. En utökning av jaktområdet medför att jaktmöjligheterna blir större och markerna mer tillgängliga till rimligare kostnader för samebyn. Samebyn avser att ansöka om jakt efter lodjur för byns åretruntmarker inom Kopparbergs län.

Vapen på skoter

Samebyn har ansökt om tillstånd att inom Kopparbergs län få medföra vapen på skoter i samband med jakt och för avlivning av sjukliga renar. Länsstyrelsen har avslagit ansökan och samebyn har överklagat.

För den del av samebyn som ligger inom Jämtlands län har ansökan inlämnats vilken förhoppningsvis behandlas enligt tidigare praxis där länsstyrelsen i Jämtlands län ger samebyarna i länet tillstånd att medföra vapen på skoter för speciella ändamål.

Tillfälligt tillstånd att medföra vapen på skoter i renskötseln för eftersök och avlivning av skadade renar eller av andra skäl kan idag erhållas av vederbörande polis, men anses inte räcka till.

4.5 Utöka renantalet

Högsta fastställda antalet renar inom samebyn grundar sig på de senaste årens utnyttjade markarealer och antalet medlemmar efter rekonstruktionen av Idre nya sameby.

Idre nya sameby ansökte om höjning av högsta antalet renar till 3.000. Lantbruksnämnden beslutade 1989-02-23 om höjning av högsta renantalet till 2.700. Renantalet avser hjorden efter slakt och före kalvning.

4.6 Planerade driftsanläggningar

Idre nya sameby planerar följande åtgärder och investeringar i driftsanläggningar för att effektivisera och underlätta i renskötseln inom området.

- **Nyuppförande** eller renovering och komplettering av **riksgränsstängslet** mot Norge utmed sträckan Skervagen - Flötningssjön - Grövelsjön. (I första hand en åtgärd som bör vidtas av norskarna).
- **Ändring av stängselsträckningen** i Lillfjällbäcksravinen - norrut mot myren
- Uppsättning av **stängsel** från befintligt stängsel vid Stensåsen - Harundsjön för att förhindra renströvning i området på hösten
- **Genomgång på det byskiljande stängslet** mot Tännäs sameby söder om sjön Rogen
- **Styrarm** vid Hävlingen för att underlätta den svåra passagen i dalen
- Slaktgärde med väg vid Grövelfjäll, för slakt i aug - sept, påbörjat under 1990
- **Skiljningsgärde** i Dyllen
- Komplettering med **betesbage och rengärde** i Fjätvallåsen
- **Gärde** på vinterbetesland, vid Älvros, uppfört 1990
- **Uppsamlingsställe** för skiljning i Nipan samt Buråsen
- **Renvaktarstugor** i Hällsjövålen samt vid Rogen, norr om Rogstöten
- Broar över Lillfjällån (byte av befintlig) samt över Nässjöbäcken, i anslutning till bron över Lillfjällån
- Hyra eller införskaffa en ambulerande rastvagn med fotogenkamin för användning i Höstet, Fjätvallåsen m m.

För vissa investeringar i anläggningar kommer samebyn att ansöka om ekonomiskt stöd.

4.7 Utökat samråd med andra markanvändningsintressenter

Ett **fungerande samråd** både inom och utanför samebyns gränser efterlyses mellan rennärings- och andra markanvändningsintressenter, framförallt med skogsbruket och turismen. Ett fungerande samråd kan resultera i att även mindre planändringar kan ge nog så tillfredsställande lösningar för alla parter.

Viktiga områden för rennärings- och flyttleder, kalvningsland och särskilt viktiga betesområden bör i möjligaste mån bevaras.

4.8 Förslag på åtgärder för att minska konflikterna mellan turismen och rennärings- och flyttleder i området

En grundläggande brist i sammanhanget är att allmänheten och andra markanvändningsintressenter har ingen eller dåliga kunskaper om rennärings- och flyttleder. I första hand måste information om rennärings- och flyttleder komma ut till berörda parter.

Ett steg i denna riktning är att upprätta broschyrer om rennärings- och flyttleder som kan tillhandahållas på turistinformationer, hotell, stugbyar och andra turistanläggningar.

Även uppsättning av **skyltar med information och vädjan om hänsyn till renskötseln** i för rennärings- och flyttleder speciellt känsliga och utsatta områden. Detta gäller t ex områdena runt Storvätteshoggen, Grötvallsjön och Fosksjöarna. Dessutom är tältningsförbud önskvärt inom dessa områden. Speciellt anvisade tältplatser bör markeras på lämpliga ställen i områdets närhet.

I området runt Grötvallsjön är önskvärt att tältning endast är tillåtet i anslutning till befintliga kojor.

Problemet med lösdrivande hundar kan lösas med absolut koppelvång eller **hundförbud** och anläggande av hundpensionat i området.

För hundspann bör gälla samma regler som för skoterkörning, dvs endast körning efter led och tillåtet t o m 20 april varje vår. Detta för att i möjligaste mån undvika störningar av renhjorden och framför allt under den speciellt känsliga kalvningstiden. I Dalarna är det tillåtet att köra skoter efter led så länge föret räcker vilket innebär att det kan råda skotertrafik långt in i maj månad. Detta är till stort hinder för rennärings- och flyttleder i Idre. Bl a för att det är kalvningstid för

renen och skotertrafiken skär igenom kalvningslandet. Samebyn har påpekat problemen för länsstyrelsen i Dalarna och krävt skoterförbud efter leder fr o m 1 maj. Märk att i Jämtland inträder skoterförbud 20 april och i och med detta ökar skotertrafiken i Dalarna betydligt.

Lämpligare för rennäringens del är att hundspannkörning koncentreras till Fulufjället. Dock kan rennäringen inte acceptera att hundspannturer utövas kommersiellt i nuvarande omfattning.

För att informera om rennäringen och bevara en del av samekulturen planeras ett samemuseum att anläggas i Dyllenområdet.

Idre nya sameby **motsätter sig en fortsatt exploatering av turismen inom samebyns åretruntmarker** med hänvisning till att området idag redan är starkt begränsat för renbete och utnyttjas intensivt under en stor del av året. Om exploateringen fortsätter kan rennäringen rentav omöjliggöras i nuvarande omfattning och driftform.